IORDAN DATCU
(Bucureşti)

ELENA NICULIȚĂ-VORONCA ÎNTR-O AUTOBIOGRAFIE (150 de ani de la naştere)

Abstract

In the records below the author completes a page in literary history that treats the poet, novelist and folklorist Elena Niculita-Voronca (1862-1939), the author of the work „Habits and beliefs of the Romanian people". This work is considered one of the most important regional monographs written in the late nineteenth century and early twentieth century. Jordan Datcu puts into the circuit her unique literary autobiography that was given him many years ago by Gheorghe Cardas, a well known bibliographer and documentarist.

Keywords: autobiography, sense of freedom, rigid behavior, apostolate, cultural mission, mythology, Ruthenian, cultural society, political society.

Autoarea celebrei colecții *Datinele şi credințele poporului român adunate şi aşezate în ordine mitologică* (apărută la Mihalcea lângă Cernăuți, 1903) (am reeditat-o în 1998 şi în 2008 la Editura Saeculum, iar în 1998 a reeditat-o la Iaşi Victor Durnea, cu o prefață de Lucia Berdan) a lăsat câteva pagini de amintiri: *Amintire*, în „Junimea literară" (an. IV, 1907, nr. 6-7), un omagiu adus lui S. Fl. Marian în anul trecerii sale la cele veşnice; *Amintiri din copilărie şi tinerețe*, în „Revista idealistă" (an. XIV, 1916, nr. 5, p. 116-122) şi *Biografia mea* (pe care o publicăm în continuare), aceasta inedită, dactilograma ei fiindu-mi dăruită, cu mulți ani în urmă de către Gheorghe Cardaş, bibliograful şi documentaristul bine cunoscut cât a trăit. În *Amintiri din copilărie şi tinerețe*, îşi evocă tatăl, „călăul de tată", sub al cărui „jug" s-a aflat din fragedă copilărie, când acesta o scula la ora patru, „ca strigoii" şi o punea să învețe. Deşi, cum scrie fiica sa, Gheorghe Niculiță „era cel mai rău pedagog", nu l-a iubit mai puțin, fiindcă, totodată, „era cel mai învățat pe vremea lui în Botoşani", avea „o bibliotecă mare, stampilată în toată forma, înzestrată cu opuri clasice, vechi şi moderne în limbile lor, şi tot ce apăruse în limba română". Tânăra elevă n-a mai răbdat, la un moment dat, comportamentul cazon al tatălui şi i-a spus că nu e sclava lui. Simțul de libertate al acesteia începe să se manifeste încă de acum. În autobiografia pe care o dăm publicității tocmai despre acest simț al libertății este vorba, pe care a încercat şi a reuşit să-l inoculeze bucovinenilor din Mihalcea şi satele din jur în anii în care s-a aflat acolo împreună cu soțul său, Zaharia Voronca, preot cu preocupări în domeniul istoriei, autor al studiului *Mihalcea şi neamurile ce au stăpânit-o* (Cernăuți,

BDD-A6822 © 2012 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:05 UTC)

1912), şi au desfăşurat un adevărat apostolat întru redeşteptarea conştiinţei naţionale a românilor, cărora li se inoculase ideea că sunt ruteni şi că limba română e a ţiganilor. Autobiografia ei este fundamentală în acest sens, autoarea stăruind puţin asupra operei şi dând importanţă tocmai demersului amintit, în care au fost ajutaţi de trei transilvăneni în misiune culturală acolo, Pipoş, G. Bogdan-Duică şi Valeriu Branişte.

ELENA NICULIŢĂ-VORONCA
BIOGRAFIA MEA

Sunt din Botoşani, născută în Bârlad la 1862 mai 15, unde n-am domiciliat decât patru săptămâni, botezată la biserica Ovidenie. Mama era fata lui Gheorghe Schipor, din Botoşani, venit în copilărie din Suceava. Tatăl meu era de asemeni sucevean, fiul lui Ieni Niculiţă din Macedonia, din oraşul Niculiţei, care în decada a doua a secolului trecut venise la unchiul său Dimitrie Niculiţă, imigrat cu mult înainte la Suceava, ca negustor, din satul Rusca din Acarnania; se vede că la rude, căci tot din Acarnania, în secolul al XVII-lea, venise un Pantazi. La un strănepot de-al acestuia, în 1771, se însoară Dumitru Niculiţă, luând pe Ecaterina, fiica lui Constantin Pantazi şi a soţiei sale Dafina, fata lui Isăcescu, proprietarul moşiei Ilişeşti. Şi se vede că negustori de aceştia, ţinţari, au venit atunci mai mulţi, căci Pantazi, având opt fete, pe una o mărită cu Riga, venit şi el de peste Balcani. Familia aceasta deţinea în mână tot negoţul. Erau avuţi, că le cântau meterhenelele la masă. Pe o fată a lui Pantazi, Măriuţa, o luă Hagi Manole Pădure, negustor de mărfuri orientale, pe care le aducea pe mare. Odată, corabia în care-i era toată averea se înecă şi el rămase sărac. De supărare, muri la fratele său în Iaşi, care ţinea buzduganul lui Ioniţă Vodă, şi fu îngropat la Sf. Spiridon. Avea trei feciori învăţaţi în Lipsca: unul deveni medic la vodă, altul fondă cea întâi farmacie în Iaşi, al treilea a fost farmacist în Târgu Neamţ, iar fata, Aguriţa, se mărită cu Gheorghe Schipor, negustor în Botoşani. Pădure era neam de răzeş din Bucovina. Schipor samănă să fie nume dac, cu terminaţiunea în *por*, ca Mucapor, Sempor. În limba albaneză *schipetori* însemnează „locuitori de stânci”, iar aici în Bucovina cei mai mulţi purtători ai numelui acestuia locuiesc în munţi. La rândul său, Riga îşi mărită fata după un mare negustor, Constantin Haliţchi. Acesta ducea transporturi de vite şi de sare la Viena. Pe o fată de-a acestuia, Glafira, o luă Ieni Niculiţă, însurându-se în familie. Din căsătoria aceasta se născură trei fete şi un băiat, Gheorghe, tatăl meu. Şcoala primară şi-o făcu în Suceava, iar liceul în Cernăuţi. Mai întâi intrase la o farmacie, dar nestatornicia lui îl mâna din loc în loc. La urmă fugi de oaste la Botoşani, unde se însură din mare dragoste cu Rucsanda, fata lui Gheorghe Schipor, vara lui, la anul 1861, în aprilie, la Hârlău, iar din această căsătorie m-am născut subsemnata.

Cea întâi învăţătură a mea au fost povestele. La patru ani, puteam să spun o poveste încheiată cu feţi-frumoşi, zâne, zmei. Şcoala primară am învăţat-o în Botoşani, iar cea secundară în pensioane private, la M-me Humpel în Iaşi şi la M-me Zilinschi în Botoşani. Fiind singură la părinţi şi tatăl meu posedând o vastă bibliotecă, de mică numai cu cărţile m-am distrat, mai întâi privind icoanele, iar apoi cetind, treptat, lucruri serioase, care întreceau

BDD-A6822 © 2012 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:05 UTC)

înțelegerea unui copil. Cu mitologia lui Predescu dormeam sub cap. Tatăl meu, venit în țară pe timpul de tranziţiune din starea patriarhală, a fost un factor intelectual însemnat, tocmai când era lipsă de asemenea puteri. A fost unul din cei întâi actori la teatrul diletant din Botoşani. Colabora la jurnalele „Steluța", „Clopotele" scriind politică, poezii, dar mai ales era tare în satire. Între altele, găsesc, în „Clopotele", *Paraponisiții* etc. Începând de sub Cuza, a fost tot subprefect până la Războiul Independenței. Model de funcționar şi neîntrecut ca om de societate şi sportman iscusit, hârlăuanii, din afecțiune, îl invitară să le fie primar în Hârlău. Cu toate afacerile, literatura n-o neglija. Era junimist aprig. În casa noastră aveau loc seri literare, luând şi ei parte la dezbateri. Pe atunci fetele nu studiau liceul, necum universitatea, având însă dragoste de carte studiam singură necontenit.

În toamna anului 1880, se prezintă la noi, adus de familia sa, Zaharia Voronca, instigatorul telegramei trimisă, la Iaşi, cu ocazia centenarului răpirei Bucovinei, de Societatea Arboroasa din Cernăuți, cerându-mi mâna. Şezu şi trei luni la închisoare. Tatăl meu, care pân-atunci nu vroia să mă mărite, a fost atât de entuziasmat de prezența şi eroismul său, încât ca recompensă îi spuse că-i dă fata. Nunta noastră s-a serbat în Suceava, în casa strămoşească, făcută de macedoneni, la profesorul Vasile Bumbac, care ținea pe o nepoată de soră a tatei, Eufrosina, născută Preda. Ei m-au cununat, în ziua de 9/21 novembre, în biserica Sf. Dumitru a lui Ştefan cel Mare, – pe mine, venită din Hârlău, unde Ştefan îşi avea biserica şi palatele lui în ruină. Atunci am văzut întâi locul de baştină al părinților mei. Bătrânii care erau la nuntă spuneau că „s-a dat împrumutul înapoi". Preotul care funcționa, protopopul Gh. Grigorovici, îmi spuse că națiunea aşteaptă servicii mari de la mine. Aceasta îmi intră în cap. Cea întâi ispravă ce am făcut a fost că în iarna aceea mă prezentai la balul „Junimei" în costum național, introducându-l atunci cu o verişoară a mea, d-ra Cernescu, din Bucovina. A fost un entuziasm de nedescris, până şi „Cernowitzer Zeitung" a raportat. Venită din țara liberă cu spiritul independent, cu tinerețea şi vioiciunea mea le-am adus alt spirit, care le-a rădicat capetele sus, înaintea asupritorilor. Am fost un mesager al timpurilor ce vor veni, insuflând în suflete putere şi nădejde în viitor.

În anul 1893, fiind numit soțul meu catehet la şcoala reală din Siret, am reprezentat demn pe români în mijlocul străinilor, bucurând poporul nostru amărât. Soțul meu a introdus în Casino jurnale şi reviste româneşti, iar eu jucam teatru, aşa că adunam pe toți românii răzleții de prin sate. Întâmplarea vruse să venim în locul lui Simion Fl. Marian, care deprinsese pe oameni a-i aduce material de folclor. Aceştia acum veneau la mine: „Scrieți, doamnă!" Bucuria mea! Cunoşteam folclorul lui Marian de acasă, din „Albina". Eu însă doream ceva mai mult: să pătrund pân-la izvoare.

Un căpitan bătrân, în pensie, Iosif Gutten, se ocupa cu săpături de anticități pe dealul Ruinei şi Sasca, unde se lucra cărămidărie. Aici se aflau lucruri şi monede de pe la voivozii noştri, pe care le cumpărau frații Şaraga, ce veneau de la Iaşi, pe când cele preistorice, de pe Ruina, care erau contemporane celor de la Cucuteni, alcătuiau o frumoasă colecție. Murind căpitanul Gutten, am stăruit pe lângă familie să dăruiască colecția Societății Arheologice din Cernăuți, la care era preşedinte Dionisie Ulinescu. Acesta era membru într-o societate

BDD-A6822 © 2012 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:05 UTC)

etnografică din Innsbruck, care îl provocase să scrie un studiu asupra obiceiurilor noastre, pentru care scop el adunase, ani de-a rândul, o bibliotecă însemnată. Din contactul acestora mă alesei cu gustul pentru cultura antică. Primul op ce am cetit a fost *Kultur-Geschichte*, a lui Faulman, care îmi deschise o considerabilă perspectivă asupra miturilor noastre. Ştiam acum bine nemţeşte.

Întâmplându-se ca în iarna anului 1888 să vie la Cernăuţi scriitorul Constantin Stamati[1] din Basarabia, a căruia fiică era măritată cu Mitropolitul Morar, şi vroind să-şi puie în scenă piesele de teatru de către Societatea „Armonia", comitetul se adresă la mine să iau rolul Eugeniei din piesa *Cărăbuşul*. A fost o reprezentare splendidă, la care a asistat tot Cernăuţul. Am primit frumoase daruri de la autor, dedicându-mi şi piesa, iar Mitropolitul a fost atât de încântat încât a propus soţului meu că-i dă o parohie, să-şi aleagă din trei una. Mi-am ales Mihalcea, sat lângă Cernăuţi.

Satul era romantic, îmi plăcu, dar nu se vorbea decât ruseşte, poporul spunându-se că-i rutean. Răzeşii mai ştiau câte ceva româneşte, dar nu vroiau să vorbească, ziceau că-i ţigăneşte. La cea întâi vizită ce am făcut unui răzeş am plâns. Nu eram deprinsă din ţara liberă să-mi văd aşa de înjosit neamul. Chiar când toţi erau împăcaţi cu împrejurările, cu înstrăinarea aceasta, eu nu puteam s-o mistui. Era un teren greu de muncă ce ni se oferea.

Începui să învăţ pe fetele răzeşilor româneşte. Tot pe atunci se înfiinţase în Cernăuţi Societatea Doamnelor Române. Fiind compatrioată cu vicepreşedintele, D-a Sofia Ştefanovici (din Botoşani, măritată cu profesorul C. Ştefanovici la Cernăuţi), care venise la noi în sat pentru a înfiinţa o filială, îi dădui pe mână cele întâi eleve, cu care înfiinţă internatul de fetiţe din Cernăuţi. Dorinţa mea însă era ca să câştigăm poporul, de care nime până atunci nu se atinsese, considerându-l ca proprietate a rutenilor. Scrutând folclorul, lesne învăţai limba, iar din toate constatai că sunt români. Într-acest apostolat avui un puternic colaborator, pe soţul meu, care le explica pe înţeles, reconstituindu-le originea, de care atârnau prin multe legături existente, astfel că se convingeau.

În Cernăuţi, pe unde mă învârteam nu dam decât de români rutenizaţi. Văzând descompunerea şi neputinţa noastră, îmi băteam capul cum am face ca să ne putem

[1] Semnalăm aici confuzia de nume pe care o face Elena Niculişă-Voronca. De fapt e vorba de scriitorul Constantin Stamati-Ciurea (1828-1898), fiul lui C. Stamati. La 1888 bătrânul Stamati nu mai era în viaţă. În virtutea mai multor împrejurări, Stamati-Ciurea a publicat cea mai mare parte a operei sale (romane, povestiri, piese de teatru, fabule) în limba rusă la Chişinău şi Odesa. Abia spre sfârşitul vieţii (după 1885) traduce în româneşte cea mai mare parte a lucrărilor sale („Eu cercai cu lira mea poetică să vorbesc limba patriei, să dezmierd acel odor scump, cum mama română mă dezmierda..."). Publicarea acestora în graiul natal la Cernăuţi se datorează lui Silvestru Morariu-Andrievici (1818-1895), mitropolit al Bucovinei şi al Dalmaţiei, cu care scriitorul se încuscrise, căsătorindu-şi una din fiice cu fiul acestuia, Vasile. Piesa *Cărăbuşul* despre care vorbeşte E. Niculiţă-Voronca se află în cele 2 volume de „Opuri dramatice" tipărite de Stamati-Ciurea la Cernăuţi în 1888 şi 1893. S. Morariu-Andrievici a fost un om de înaltă cultură, a scris şi a editat manuale, cărţi de cult religios, încercându-se şi în beletristică.

BDD-A6822 © 2012 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:05 UTC)

întări contra duşmanului, să ne recăpătăm românimea pierdută, căci din toate părţile mă surprindea lucrul ne-lucrat. Astfel ajunsei la concluziunea că ne trebuie în Cernăuți o casă națională, în care să ne consolidăm toți românii, atrăgând pe cei rusificați. În acest sens am ținut o conferință, care a avut efect. Casa s-a făcut, dar consolidare românească cine a văzut?!...Era vorba să se strice hramurile. Scrisei contra stricării obiceiurilor. Redactorul transilvănean Pipoş mă felicită, încurajându-mă să scriu, iar un profesor universitar din Bucureşti, Valerian Ursian, îmi dedică o poezie. Tot ce întreprindeam era binecuvântat de Dumnezeu, pân-la un timp, când mi s-au pus împotrivă oamenii.

În anul 1891, luna martie, scrisei în „Românul", sub pseudonimul Elena din Moldova, un articol cu titlul *Priviri asupra noastră*, prin care arătam starea de deznaționalizare din Bucovina şi dorința ca „Țara noastră să strălucească cândva în haina ei originală în concertul națiunilor". Prin scris îmi potoleam focul. Stricam o mulțime de hârtie. Poezii desperate de pe atunci stau şi azi netipărite, pân' dădu Dumnezeu de mă liniştii. Întâmplându-se ca Dionisie Ulinescu să se strămute la Bucureşti, îmi împrumută toată biblioteca sa, care conținea opuri mitologice şi de folclor, pe care mă pusei cu aviditate să le studiez. Apoi veniră la rând cărți din biblioteca Universității şi a Societății de Lectură din Cernăuți, procurându-mi şi singură o însemnată bibliotecă a mea şi astfel avui de lucru. Activitatea mea ca luptătoare nu suferise nimic, atâta doar că se echilibrase, creându-şi un curs natural. Scriam numai când trebuia. Făceam petreceri vara, la care luau parte Cernăuțul cu inteligența şi satele din jur, rusificate şi acestea, împărtăşindu-se de spiritul românesc care se introducea şi acolo. După exemplul nostru, preoții din jur întreprindeau acelaşi apostolat. Devenise un curent.

Soțul meu, din anul 1890 intrase în societatea politică „Concordia", din Cernăuți, mai întâi ca secretar, apoi deveni vicepreşedinte, lucrând din toate puterile. Regretatul Pipoş trecuse la cele eterne, după ce servise cu tot sufletul lui devotat interesele românilor, iar în loc veni Bogdan-Duică, ca redactor al „Gazetei Bucovinei", stându-ne nu mai puțin întru ajutor în toate străduințele noastre. Între hârtii, găsesc observațiile mele de pe atunci: „Tinerii ardeleni nu şovăiesc de a se pune în serviciul națiunii. Efectele ce vor naşte din alianța transilvăneanului energic şi credincios neamului, hultuit cu spiritul liber şi avântul românului trăit în țara liberă, vor fi ca şi-o aurora frumoasă, din care va răsări cea mai frumoasă zi." Deja de la început, de când a venit în Bucovina talentatul redactor al gazetei, Bogdan-Duică, un spirit nou, mai românesc se remarcă, care, cum se vede, va aduce un curent nou în țară. Iubirea de studiu şi interesul pentru literatură vor fi deşteptate prin gustul de muncă ce se indică şi atâtea talente tinere ce au stat în nelucrare pân-acum, neavând mediul trebuitor, se vor putea manifesta. Prin inițiativa d-lui Bogdan se alcătuise o societate culturală de ambe sexe, „România tânără", care dădea ocazie la conveniri şi întruniri literare. Ca preşedintă fu aleasă subsemnata. Cu această ocazie ținui o conferință despre *Strigoii* lui Eminescu, pe care i-am documentat ca inspirați din Eda germană. După ce-şi dădu partea sa de muncă prin vorbă şi scris, dl Bogdan-Duică se duse, regretat de toți, dar sămânța pusă de el în inimile tinerilor a odrăslit, dând urmările

BDD-A6822 © 2012 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:05 UTC)

politice de mai târziu. Redactarea gazetei o luă însuşi soţul meu pân-la venirea lui Valerian Braniştea. Tot oameni superiori, cu care te puteai înţelege. Braniştea era un cunoscător în mitologie, singurul pe care l-aş fi vroit să-l am critic în studiul meu comparativ. În inima lor mare încăpea dragostea pentru toţi. Iar noi ne simţeam tari, avându-i la spate. Luptele noastre naţionale ni se păreau jucării. Datoare mă simt a le aduce prinosul de recunoştinţă. Ei ne-au adus întărire şi curaj.

Propaganda naţională a durat ani. Cu timpul, îşi făcuse drumul mergând în mod natural, ca o apă ce vine dintr-un izvor de munte, lăţindu-şi albia mereu. La fiecare lovitură, românismul se accentua mai puternic. Căpeteniile rutenilor au eliminat limba română din şcoli cu ajutorul guvernului, aducând învăţători din Galiţia, ceea ce a stârnit o furtună de s-a dus vestea!

O societate a „Mazililor şi răzeşilor" se înfiinţase sub preşedinţia prof. Ioan cav. de Cuparencu, care lupta cu spor mai ales în satele ruseşti de peste Prut. Tineretul universitar, crescut în ideea că poporul rusificat e al nostru, lupta alături cu noi. Tot astfel şi preoţii cei tineri. Era o mândrie pentru români că nu se lasă îngenunchiaţi. Devenise o chestie a timpului, comentată în toate jurnalele. La noi furtuna s-a potolit cu permutarea preşedintelui ţărei, Hohenlohe, pentru o represiune din Mihalcea. Lupta aceasta ne-a dat rezultatul că la cea din urmă catagrafie au fost cu 40 000 români mai mult!

Dar isprava cea mare (pe) care am înregistrat-o este că venind România ş-a putut lua Bucovina pân-la vechile ei hotare, ceea ce nu s-ar fi întâmplat dacă timp de 30 de ani ar fi lucrat ruşii nestingheriţi, ci s-a pus piept puhoiului de nu şi-au ajuns scopul a pune stăpânire pe ţară pân-la Siret.

Ca rezultat al muncii mele pe terenul literar, a scos trei volume de folclor, *Datinile şi credinţele poporului român adunate şi aşezate în ordine mitologică*, tipărite în 1903 în Cernăuţi, precum şi două volume de *Studii în folclor*, cel întâi tipărit în 1908 în Bucureşti, iar al doilea în 1913 în Cernăuţi. Tot în Bucureşti tipării în 1915 *Sărbătoarea Moşilor*. În timpul războiului pierzându-mi biblioteca şi din manuscrise, apoi în 1920 repauzând soţul meu şi rămânând făr' niciun ajutor, nu am mai putut tipări, deşi material am destul. Neînţelegerea din partea unora îmi îngreunează şi mai mult sarcina, pe care dacă-mi va ajuta Dumnezeu, deprinsă cum sunt a aduce în toate rânduială şi lumină, o voi scoate şi asta la capăt, pentru folosul naţiunei. Am scris diferite articole şi poezii prin jurnale şi mai am încă multe de tipărit.

N-am scris pentru glorie, ci am simţit un imbold intern, pe care l-am urmat ca să-mi pot adormi neliniştea şi melancolia care în timpuri mă cuprindea. Neputând fi pregătită pentru opere însemnate, am fost totuşi un şurub care a ţinut bine părţile la un loc, acolo unde m-au pus, fiind un rezultat al împrejurărilor în care am trăit, agitând cu focul şi puterea lăsate din părinţi.

BDD-A6822 © 2012 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:05 UTC)